

Samir Amin

Egyptens moderna historia

Ur Samir Amin: *The Reawakening of the Arab World*

Den följande texten är ett utdrag (främst första kapitlet) ur boken *The Reawakening of the Arab World* (utgiven 2016). Den handlar om Egyptens historia från 1800-talet fram till de omvälvningar som ledde till avsättningen av Mubarak. Samir Amins redogörelse är kortfattad och inte heller okontroversiell, men den är intressant och tankeväckande.

Texten färdigskrevs 2011, kort efter att Mubarak störtats (februari 2011), men innan Mursi blev vald till president (juni 2012) och Muslimska brödrskapet kom i regeringsställning, vilket i sin tur ledde till folkliga protester och till att militären återtog makten (juli 2013). Därmed bröts den underförstådda allians mellan militären och Muslimska brödrskapet ("det reaktionära blocket") som Amin menar har existerat under långa perioder. Det innebar också en brytning mellan Brödrskapet å ena sidan och Saudiarabien och de radikala salafisterna (som båda stödde militärkuppen) å den andra. Men detta är en annan historia – se lästipsen nedan.

De som vill tränga in djupare i Egyptens historia sedan Andra världskriget och få händelseutvecklingen belyst från fler håll, rekommenderas följande texter, varav de två första publiceras på marxistarkivet samtidigt med Amins text:

1) [Egypten efter Andra världskriget](#), som är ett utdrag (2 kapitel) ur Per Björklunds bok *Arvet efter Mubarak. Egyptens kamp för frihet*. Det första av kapitlen behandlar perioden från Andra världskrigets slut till Nassers maktövertagande (1954) och det andra Egypten under Nasser (som dog 1970).

2) [Anwar el Sadats Egypten: Öppning mot Väst, isolering i arabvärlden](#). Efter Nassers död tog Anwar Sadat över. De första åren av hans välde behandlas i denna artikel (som är från 1976).

Om utvecklingen därefter:

Lee Sustar: [Rötterna till upproret i Egypten](#) (februari 2011)

Gilbert Achcar: [Ställd inför folkliga protester kastar armén ut Mursi](#) (juli 2013) och [Folket vill – men har de någon chans?](#) (mars 2014)

Se även Nawal El Saadawi & Sherif Hetata: [Muslimska brödrskapet i Egypten](#) (1994)

Martin F 3/5 2016

Ur Inledningen till engelska utgåvan

Några ord om salafismen (salafiyya)

Salafismen har blivit ett komplement till den upplysningsfientliga lära som förespråkas av Rachid Reda och Muslimska brödrskapet. Den avvisar öppet idén om frihet (och därmed demokrati), eftersom den enligt deras uppfattning strider mot människans natur, hon anses vara skapad som slav (notera det ord salafisterna använder) för att tjäna sin herre och skapare på samma sätt som en slav förväntas tjäna sin ägare. Naturligtvis förklarar inte denna doktrin hur vi ska se på herren-skaparen i dagens moderna värld. Kan han gå med på eller säga nej till löneökningar, till exempel? Detta banar väg för ett religiöst styre, liknande det i Iran (*wilayat al-faqih*) baserat på en diktatur utövad av ett prästerskap, som utropat sig själva till *ulema* och har monopol på denna kunskap.

Salafisterna är fientligt inställda till modernitet, eftersom modernitet baserar sig på mänsklig kreativitet när det gäller jordiska angelägenheter och sådant som gäller mänskliga samhällen. Och kreativitet kräver frihet och fritt kritiskt tänkande, något som salafisterna avvisar. Hur är det då med de salafistiska ledare, som säger sig tillhöra den moderna världen på grund av att de undervisar studenter om datorer och företagsledning (och detta genom att använda sig av triviala amerikanska

skrifter utdelade av USAID)? Sådana påståenden är inte bara ett skämt, de visar också att den verkliga härskaren är den rådande kapitalistiska imperialism, som behöver tjänare och går in för detta och inget annat.

Muslimska brödrskapet och salafisterna agerar i samverkan och fördelar uppgifterna mellan sig. Muslimska brödrskapet var i behov av ett demokratiskt ”certifikat” och det fick de av Obama, men för att erövra det var de tvungna att ta avstånd från extremisterna, salafisterna.

1. En arabisk vår?

[Ur bokens 1:a kapitel]

[...]

Egypten var det första landet i den globaliserade kapitalismens periferi, som försökte ”profilera sig”. Redan i början av 1800-talet, långt före Japan och Kina, hade vicekungen Mohamed Ali utarbetat och startat ett reformprogram för Egypten och dess närmaste grannar i Machrekområdet (*Machrek* betyder ”Öst”, dvs. Nordafrika och Levanten). Detta betydelsefulla experiment pågick under två tredjedelar av 1800-talet och saktade inte av förrän på 1870-talet, under andra delen av Khedive Ismails styre. En analys av orsakerna till misslyckandet kan inte förbigå den aggression och det våld Storbritannien, den viktigaste kapitalistiska makten vid denna tid, utövade. Tre gånger; under flottkampanjen 1840, sedan genom att ta kontroll över Khedives finanser på 1870-talet och slutligen genom en militär ockupation 1882, fullföljde England med våld sin målsättning: att se till att något modernt Egypten inte kunde uppstå. Det egyptiska projektet var förvisso underkastat sin tids begränsningar, eftersom man öppet talade om att etablera sig inom och via kapitalismen. Detta i motsats till Egyptens andra försök att komma på fötter – som vi kommer att behandla senare. Projektets inneboende samhällseliga motsättningar, liksom de underliggande politiska, kulturella och ideologiska förutsättningarna, bidrog otvivelaktigt till misslyckandet. Men faktum är att utan imperialistisk aggression hade dessa motsättningar förmodligen kunnat lösas, på samma sätt som skedde i Japan. Efter nederlaget tvingades Egypten utstå nära 40 år (1880-1920) som underställd periferi, vars institutioner omskapades för att tjäna tidens modell för kapitalistisk/imperialistisk ackumulation. Den påtvingade tillbakagången drabbade, utanför och bortom landets produktiva system, de politiska och sociala institutionerna. Detta innebar en systematisk förstärkning av alla reaktionära och medeltida kulturella och ideologiska begrepp, som gick att använda för att hålla kvar landet i en underordnad ställning.

Den egyptiska nationen – folket såväl som eliten – gick aldrig med på detta. Det envisa motståndet gav i sin tur upphov till en andra våg av rörelser, som utvecklades under det efterföljande halvseket (1919-1967). Jag betraktar faktiskt den perioden som en kontinuerlig serie av strider och viktiga framsteg. Där ingick tre målsättningar: demokrati, nationellt oberoende och sociala framsteg. Dessa tre mål – hur begränsade och emellanåt förvirrade uttryck detta än tog sig – gick inte att separera från varande, de var oskiljaktiga i samma mening som det moderna Egyptens integration i tidens globaliserade kapitalistisk/imperialistiska system. I detta perspektiv är det Nasseristiska kapitlet (1955-1967) inget annat än sista kapitlet i denna långa serie av strider, som inleddes med revolutionen 1919-1920.

Första delen av detta halvsekel av växande frigörelsekamp i Egypten hade lagt tonvikten – med bildandet av *Wafd*¹ 1919 – på politisk modernisering genom att en borgerlig form av konstitutionell demokrati (begränsad monarki) antogs (1923) och återerövring av självständighet. Den form av demokrati man tänkte sig öppnade för en gradvis sekularisering – om än inte sekularism i radikal mening – där symbolen var en flagga som förenade kors och halvmåne (den flaggan skulle dyka upp igen under demonstrationerna i januari och februari 2011). I ”normala” val kunde så, utan

¹ Tariq Ali (i *Fundamentalisternas kamp*) betecknar *Wafd* som ”arabvärldens första verkligt nationalistiska parti”.

minsta problem, inte bara koppter (inhemska kristna egyptier) bli valda på ställen med muslimsk majoritet, utan koppterna innehade också höga poster i staten.

Britterna gjorde allt, med aktivt stöd av ett reaktionärt block bestående av monarkin, de stora jordägarna och rika bönder, för att omintetgöra de demokratiska framsteg som gjorts i Egypten under ledning av Wafdi. På 1930-talet kom det till konfrontationer mellan Sedki Pashas diktatur, som upphävt den demokratiska konstitutionen från 1923, och den studentrörelse, som då stod i spetsen för den demokratiska anti-imperialistiska kampen. Det var ingen tillfällighet att brittiska ambassaden och kungliga palatset, för att bemöta detta hot, 1927 stödde bildandet av Muslimska brödraskapet, som hämtade inspiration i ”islamistiskt” tänkande i dess mest efterblivna salafistiska variant av wahhabismen, som den formulerats av Rachid Reda – den mest reaktionära versionen, anti-demokratisk och motståndare till sociala framsteg, av denna nyfödda ”politiska islam”.

Mussolinis erövring av Etiopien, och med ett nytt världskrig i faggorna, tvingade London till eftergifter för de demokratiska krafterna. 1936 fick Wafd, som nu lärt sig sin läxa, återkomma till makten och ett nytt anglo-egyptiskt avtal undertecknades. Andra världskriget blev med nödvändighet en parentes. Men en ny kampvåg uppstod så tidigt som den 21 februari 1946 då ett arbetarstudent-block bildades vilket radikaliserades genom att kommunisterna och arbetarrörelsen trädde fram på scenen. Åter svarade de egyptiska reaktionärerna, med stöd av London, med våld och i detta syfte mobiliserade de det Muslimska brödraskapet bakom en andra diktatur under Sedki Pasha – utan att för den skull kunna tysta proteströrelsen. Nya val ägde rum 1950 och Wafd återkom till makten. Uppsägningen av avtalet från 1936 och gerillaaktioner i Suezkanalzonen kunde besegras bara genom att man satte eld på Kairo (i januari 1952), en operation som Muslimska brödraskapet var djupt involverad i.

En första statskupp 1952 av de fria officerarna, och framför allt en andra kupp 1954, då Nasser tog över kontrollen, uppfattades av en del som ”kronan” på den ständigt pågående kampen, medan andra såg det som avslutningen av det hela. Nasserismen avvisade den syn på Egyptens uppvaknande som skildrats ovan och lade fram en ideologi, som sopade undan all historia mellan 1919 och 1952 i syfte att förlägga starten av den egyptiska revolutionen till juli 1952. Vid den tiden hade många kommunister tagit avstånd från detta och hävdade att statskupperna 1952 och 1954 syftade till att stoppa radikaliseringsen av den demokratiska rörelsen. De hade inte fel, eftersom Nasserismen skulle utvecklas i anti-imperialistisk riktning först efter Bandungkonferensen i april 1955. Därefter satsade Nasserismen allt på en klart anti-imperialistisk hållning internationellt (tillsammans med pan-arabiska och pan-afrikanska rörelser) och genomförde en del progressiva (men inte socialistiska) sociala reformer. Allt skedde uppifrån, utan några former av demokrati (folket förbjöds att organisera något på egen hand), utan genom att alla former av politiskt liv avskaffades. Detta gav politisk islam möjlighet att fylla tomrummet. På bara tio år (1955-1965) hade Nasserismen förbrukat sin progressiva potential. När den ebbat ut kunde imperialismen, nu under ledning av USA, slå sönder rörelsen genom att mobilisera sitt militära redskap i regionen: Israel. Nederlaget i sexdagarskriget 1967 blev slutpunkten för den flodvåg som funnits i ett halvsekel. Det var Nasser själv som tog initiativ till tillbakagången när han valde att göra eftergifter åt högern (*infitah*, eller ”öppning”, en öppning för kapitalistisk globalisering förstås) i stället för den radikaliserings som bland annat förespråkades av studentrörelsen (som hade initiativet ett kort tag 1970, strax före och efter Nassers död). Hans efterträdare, Anwar Sadat, intensifierade och utvidgade högerkursen och integrerade Muslimska brödraskapet i sitt nya auktoritära styre. Mubarak skulle sedan fortsätta på samma väg.

Den nya perioden av reträtt skulle i sin tur vara nästan ytterligare ett halvsekel. Egypten, som underkastade sig kraven från globaliserad liberalism och USA:s strategi, upphörde kort och gott att existera som aktiv faktor i regional och internationell politik. I regionen var det USA:s främsta allierade – Saudiarabien och Israel – som höll i takt pinnen. Israel kunde på så sätt fullfölja sin politik med att utvidga koloniseringen av det ockuperade Palestina med tyst medgivande av Egypten och Gulfstaterna.

Under Nasser hade Egypten skaffat sig ett ekonomiskt och socialt system, som, även om det fanns åtskilligt att kritisera, åtminstone var konsekvent. Nasser satsade på industrialisering för att komma ur den koloniala internationella specialisering som stängde in landet i rollen som exportör av bomull. Hans system innebar en inkomstfördelning, som gynnade den växande medelklassen utan att drabba de folkliga massorna. Sadat och Mubarak lade ner Egyptens produktiva system och ersatte det med ett helt osammanhängande system enbart baserat på vinstintresset hos företag som för det mesta bara var underleverantörer till imperialistiska monopol. Höga tillväxtsiffror på papperet, som under trettio år prisades högt av Världsbanken, var fullständigt meningslösa. Tillväxten i Egypten var ytterst sårbar. Dessutom åtföljdes tillväxten av en otrolig ökning av ojämlikhet och majoriteten av landets ungdom drabbades av arbetslöshet. Detta var en explosiv situation. Och explosionen kom också.

Regimens omtalade ”stabilitet”, höjd till skyarna av en rad representanter för USA som Hillary Clinton, baserade sig på en grotesk polisapparat på 1 200 000 man (i armén fanns inte mer än 500 000) med fria händer att dagligen ägna sig åt kriminella övergrepp. Imperialistmakterna hävdade att detta styre skyddade Egypten från islamistiska hot. Detta var inget annat än en grov lögn. I själva verket hade regimen fullständigt integrerat det reaktionära politiska islam (den wahhabitiska modellen) i sin maktstruktur genom att till den överlåta kontrollen av utbildning, domstolar och de viktigaste medierna (framför allt tv). De enda ställen med rätt att yttra sig var salafistiska moskéer, vilket till på köpet gjorde att islamisterna kunde utmåla sig som ”oppositionen”. Det cyniska dubbelspelet från USA:s politiska etablissemang (Obama lika mycket som Bush) var perfekt anpassat till detta. Det faktiska stöd som politisk islam fick förödde det egyptiska samhällets förmåga att ta itu med dagens utmaningar (vilket ledde till en katastrofal tillbakagång inom utbildning och forskning), och samtidigt som Washington emellanåt fördömde ”övergreppen” (som mord på kopter) kunde man rättfärdiga sina militära interventioner som en del av det självutnämnda ”kriget mot terrorismen”. Regimen kunde fortfarande framstå som ”uthärdlig” så länge den hade den säkerhetsventil som bestod av massutvandring av fattiga och medelklass till de oljeproducerande länderna. Detta system upphörde dock (invandrare från arabländerna ersattes med asiater) och ledde till att oppositionella rörelser återuppstod. Strejkrörelsen 2007 (den största i Afrika de senaste 50 åren), det envisa motståndet från småbönder som hotades med expropriering av agrart kapital, och bildandet av demokratiska protestgrupper inom medelklassen (som Kefaya och 6 april-rörelserna) förebådade den oundvikliga explosionen – som egyptierna väntat på men som kom som en överraskning för utländska bedömare. Och därmed inleddes en ny fas i frigörelsekampen och vi ska nu övergå till att analysera dess inriktning och utvecklingsmöjligheter.

Inslagen i den demokratiska rörelsen

Den egyptiska revolution som nu pågår visar att det är möjligt att se ett slut på det nyliberala system, som skakas i alla sina politiska, ekonomiska och sociala beståndsdelar. Det egyptiska folkets enorma rörelse förenar tre aktiva inslag: ungdomar som på egen hand ”återpolitiserats” i ”moderna” former som de själva uppfunnit; den radikala vänstern och krafter inom den demokratiska medelklassen. Ungdomar (cirka en miljon aktivister) gick i spetsen för rörelsen. De fick omedelbart sällskap av den radikala vänstern och den demokratiska medelklassen. Muslimska brödrskapet, där ledningen manat till en bojkott av demonstrationerna under de fyra första dagarna (eftersom de var övertygade om att demonstranterna skulle slås ned av den repressiva apparaten), hörsammade rörelsen först sent, då gigantiska demonstrationer med upp till 15 miljoner deltagare förekom.

Ungdomen och den radikala vänstern hade tre mål gemensamt: återupprättande av demokratin (och ett slut på polis/militärstyret), införande av en ny ekonomisk och social politik till förmån för de folkliga massorna (en brytning med underkastelsen inför den globaliserade liberalismen) och en självständig utrikespolitik (en brytning med underkastelsen för USA:s hegemoni och USA:s militära kontroll av hela jorden). Den demokratiska revolution man talade om kallades för en demokratisk social och anti-imperialistisk revolution. Även om ungdomsrörelsen är mångfacetterad

socialt och politiskt och ideologiskt ser den sig i allmänhet som ”en del av vänstern”. De starka och spontana sympatityttringarna med den radikala vänstern vittnar om detta.

Medelklassen i stort står bara bakom den demokratiska målsättningen, utan att nödvändigtvis helt motsätta sig ”marknaden” (sådan den ser ut) eller Egyptens internationella allianser. Vad man inte får bortse från är den roll som spelas av en grupp bloggare, som medvetet eller inte ingår i en verklig sammansvärjning organiserad av CIA. De drivande är vanligen ungdomar från de förmögna klasserna, de är ytterst ”amerikaniserade”, men framställer sig ändå som motståndare till den rådande diktaturen. Frågan om demokrati, i den version som Washington vill ha, är framträdande i vad de säger på nätet. Detta gör dem till aktiva agenter i den kedja av kontrarevolutioner Washington dirigerat och som är förklädda till ”demokratiska revolutioner” efter olika ”färgrevolutioner” i Östeuropa. Men det vore fel att tro att någon sammansvärjning ligger bakom folkets revolt. CIA är ute efter att styra om rörelsens inriktning, att avlägsna aktivisterna från målsättningen att omvandla samhället i progressiv riktning och växla in dem på ett annat spår. Detta har goda möjligheter att lyckas om rörelsen inte klarar av att ena sina olika beståndsdelar, hitta gemensamma strategiska mål och uppfinna effektiva former för organisering och handling. Exempelen är många på sådana misslyckanden – se bara på Indonesien och Filippinerna. Det är värt att notera att dessa bloggare – som skriver på engelska och inte på arabiska (!) – som är ute för att försvara ”demokrati av amerikansk modell” i Egypten ofta argumenterar för att göra Muslimska brödrskapet legitimt.

De tre aktiva beståndsdelarnas maning till demonstrationer hörsammades snabbt av hela det egyptiska folket. Repressiva åtgärder, som var ytterst våldsamma de första dagarna (över tusen döda), kunde inte tysta ungdomarna och deras bundsförvanter (som inte någonsin, i motsats till en del andra länder, bad västmakterna om någon hjälp). Deras mod var avgörande för att 15 miljoner egyptier från alla delar av stora och små städer, och till och med byar, gick ut i protester som varade flera dagar (ibland också nätter) i rad. Den stora politiska framgången var att rädslan bytte sida. Obama och Hillary Clinton insåg att de måste göra sig av med Mubarak, som de dittills stött, och arméledningen bröt tystnaden och vägrade att ta över uppgiften att slå ned protesterna – vilket skyddade deras image – och det slutade med att Mubarak och flera av hans främsta hejdukar avsattes.

Att rörelsen spred sig till hela det egyptiska folket är i sig en positiv händelse. För detta folk, precis som alla andra, är långt ifrån något homogent block. En del av de viktigaste beståndsdelarna är otvivelaktigt en källa till styrka för möjligheterna till radikaliserings. Att den 5 miljoner stora arbetarklassen trätt in på scenen kan vara avgörande. De stridbara arbetarna, med en rad strejker bakom sig, har gått vidare och byggt ut de organisationer som bildades 2007. Det finns redan över 50 oberoende fackföreningar. Småböndernas envisa motstånd mot de expropriationer som lagarna om avskaffandet av jordreformen möjliggjorde (i parlamentet röstade Muslimska brödrskapet för denna ondskefulla nya lag med motiveringen att privategendom var ”heligt” för islam och att Djävulen, en kommunist(!), legat bakom jordreformen, är en annan faktor som radikaliserat rörelsen. Dessutom deltog en stor grupp av de fattiga i demonstrationerna i februari 2011 och finns ofta med i folkliga kvarterskommittéer ”till försvar av revolutionen”. Dessa fattigas skägg, slöjor, sätt att klä sig, kan ge intryck av att det egyptiska samhället på djupet är islamskt, till och med att det är Muslimska brödrskapet som står för mobiliseringen. I själva verket hoppade man på vagnen när ledningen insåg att man inte hade något annat val. En kapplöpning pågår nu: vem – Brödrskapet och dess (salafistiskt) islamistiska bundsförvanter eller den demokratiska alliansen – kommer att lyckas bilda kraftfulla allianser med de ännu rådvilla massorna och till och med (ett uttryck jag inte tycker om) ”få kontroll över dem”.

Det sker iögonenfallande framsteg i byggandet av en enad front av arbetare och demokratiska krafter i Egypten. I april 2011 bildade fem socialistiskt inriktade partier (Egyptens socialistiska parti, Folkligt demokratiska alliansen – bestående av en majoritet av medlemmarna i det tidigare regimtrogna vänsterpartiet Tagammu –, Demokratiska arbetarpartiet, det ”trotskistiska” Revolutionära socialistpartiet och egyptiska kommunistpartiet, som ingått i Tagammu), en allians

av socialistiska krafter med målsättningen att samarbeta i kampen. Parallellt med detta bildades ett Nationellt råd (Maglis Watany) av alla de politiska och sociala krafterna i rörelsen (de socialistiskt inriktade partierna, olika demokratiska partier, oberoende fackföreningar, bondeorganisationer, nätverk av ungdomar och en rad andra föreningar). Rådet har cirka 150 medlemmar, Muslimska brödrskapet och högerpartierna har vägrat delta och därmed åter bekräftat sitt välkända motstånd mot en fortsättning av den revolutionära rörelsen.

Mot den demokratiska rörelsen: det reaktionära blocket

Som tidigare när kampen haft ett uppsving har den demokratiska, sociala och anti-imperialistiska rörelsen i Egypten ett mäktigt reaktionärt block mot sig. Detta block går kanske att identifiera utifrån den sociala sammansättningen (de klasser som ingår, förstås), men det är lika viktigt att definiera det utifrån dess möjligheter att agera politiskt och den ideologi som dess politik grundar sig på.

Socialt leds det reaktionära blocket av Egyptens bourgeoisie som helhet. Den ackumulation som skett under de senaste 40 årens beroende har skapat en förmögen bourgeoisie, den enda som tjänat på den skandalösa ojämlikhet som den globaliserade liberala modellen lett till. Det rör sig om några tiotusen, inte ”innovativa företagare”, som Världsbanken gillar att kalla dem, utan miljonärer och miljardärer som samtliga har sitt samarbete med den politiska apparaten att tacka för sina förmögenheter (korruption är en organisk del av systemet). Detta är en kompradorbourgeois (i det politiska språk som nu kan höras i Egypten kallar folk dem för ”korrupta parasiter”). De utgör det aktiva stödet för Egyptens infogande som ovillkorlig allierad till USA i dagens imperialistiska globalisering. Inom denna bourgeoisie återfinns man åtskilliga generaler inom militär och polis, ”civila” med kontakter inom staten och med det dominerande Nationellt demokratiska partiet, som skapats av Sadat och Mubarak, samt religiösa ledare – hela ledningen för Muslimska brödrskapet och de ledande schejkerna vid Al Azhar-universitetet är miljardärer.

Visserligen finns en bourgeoisie bestående av små- och medelstora företagare. Men de är offer för det utpressningssystem som kompradorbourgeoisin infört och är vanligen reducerade till underordnade underleverantörer för lokala monopol, som i sin tur bara är transmissionsremmar för utländska monopol. Inom byggindustrin är detta system regel: ”de stora” snappar åt sig statliga kontrakt och förser sedan ”de små” med underkontrakt. Den verkligt strävsamma bourgeoisin sympatiserar med den demokratiska rörelsen.

Det reaktionära blockets ställning på landsbygden är inte mindre viktigt. Det består av rika bönder, som var de som tjänade mest på Nassers jordreform och som ersatt den tidigare klassen av rika jordägare. I de jordbrukskooperativ Nasserregimen inrättade ingick både rika och fattiga bönder och de fungerade i huvudsak till förmån för de rika. Men regimen hade också möjligheter att begränsa exploatering av fattigbönder. Så fort Sadat och Mubarak, på inrådan av Världsbanken, avskaffat de möjligheterna satte de rika på landsbygden i gång med att eliminera fattigbönderna. I det moderna Egypten har de rika på landsbygden alltid utgjort en reaktionär klass och idag gäller detta mer än någonsin. Det är också de som sponsrar ett konservativt islam på landsbygden och genom sina nära (ofta familjebaserade) relationer med representanter för staten och den religiösa apparaten (i Egypten har Al Azhar-universitetet funktionen av en organiserad muslimsk ”kyrka”) dominerar de samhällslivet på landsbygden. Dessutom härstammar en stor del av städernas medelklass (framför allt armé- och polisofficerare, men även teknokrater och läkare och jurister) direkt från de rika på landsbygden.

Detta reaktionära block har starka politiska redskap till sitt förfogande: militär och polis, statliga institutioner, det stora Nationellt demokratiska partiet (i praktiken råder enpartisystem), den religiösa apparaten (Al Azhar) och grupperingar inom politisk islam (Muslimska brödrskapet och salafisterna). USA:s militära bistånd till Egyptens armé (kring 1,5 miljarder dollar om året) har aldrig handlat om att stärka landets försvarsförmåga. I stället fick det obehagligt farliga konsekvenser genom den omfattande korruption, som inte bara var känd och tolererad utan aktivt upp-

backad. Detta ”bistånd” gjorde det möjligt för topparna inom militären att för egen del ta hand om viktiga delar av den egyptiska kompradorekonomin, så till den grad att ”Armén AB” (*Sharika al geish*) blivit ett vanligt begrepp. Den högsta militärledningen, som varit ansvarig för att fördela dessa bidrag, är således inte alls neutral, trots försöken att framstå så och distansera sig från olika former av repression. Den ”civila” regeringen, som militären utsett och som går i dess ledband, består till stor del av mindre prominenta företrädare för den tidigare regimen. Den har vidtagit en rad helt och hållet reaktionära åtgärder i syfte att blockera varje form av radikaliseringsrörelsen. Bland dessa åtgärder kan nämnas en hård anti strejk-lag (motiverad med behovet av ekonomisk återhämtning) och en lag som gör det oerhört svårt att bilda politiska partier i syfte att begränsa valen till tendenser inom politisk islam (framför allt Muslimska brödraskapet), som redan är väl organiserade genom det stöd de åtnjuter från den tidigare regimen. Likväl, och trots allt detta, är arméns inställning i grunden svår att förutsäga. Trots korruptionen på högre nivå (de meniga är värnpliktiga, officerarna yrkesfolk) har nationalistiska stämningar inte helt försvunnit. Dessutom finns missnöje inom armén med att man i praktiken förlorat det mesta av sin makt till polisen.

I detta läge, och på grund av att rörelsen med kraft uttalat sin vilja att armén ska hålla sig borta från den politiska ledningen av landet, är det mycket sannolikt att militärledningen i framtiden kommer att försöka hålla sig bakom scenen och inte ställa upp med egna kandidater i val – inklusive presidentvalet, där datum ännu inte fastställts. Även om det står klart att polisapparaten förblivit intakt (det finns inga tankar på åtal mot den), i likhet med statsapparaten i allmänhet (de nya styrande är samtliga veteraner från den tidigare regimen), har Nationellt demokratiska partiet försvunnit i turbulensen och en upplösning av det har beordrats. Men vi kan vara förvissade om att den egyptiska bourgeoisin kommer att se till att dess parti föds på nytt under en annan etikett eller etiketter.

Politisk islam

Muslimska brödraskapet är den enda politiska kraft vars existens inte bara tolererades utan aktivt befrämjades av den tidigare regimen. Som nämnts tidigare överlämnade Sadat och Mubarak kontrollen över utbildning, domstolar och televisionen till dem. Muslimska brödraskapet har aldrig varit, och kan aldrig bli, ”moderat”, för att inte tala om ”demokratiskt”. Deras ledare – *murchid* (arabiskans ord för ledare) – är självutnämnd och organisationen baseras på principen om disciplinerat verkställande av ledarens order, utan varje form av diskussion. Den högsta ledningen utgörs helt och hållet av ytterst förmögna män (delvis tack vare ekonomiskt stöd från Saudiarabien – med andra ord, från Washington). Nivån under består av män från upplysningsfientliga delar av medelklassen, de vanliga medlemmarna är folk från lägre klasser, som rekryterats genom Brödraskapets välgörenhetspolitik (likaledes finansierad av sauderna), medan dess militanta gren består av miliser (*baltaguis*) rekryterade bland kriminella.

Muslimska brödraskapet står för en marknadsbaserad ekonomi helt beroende av omvärlden. De ingår i själva verket i kompradorbourgeoisin. De har gått emot stora strejker och fattigböndernas kamp för att få behålla sin mark. Muslimska brödraskapet är ”moderat” bara i den meningen att de vägrar lägga fram något som helst ekonomiskt och socialt program, vilket i själva verket innebär att man utan vidare godtar reaktionär nyliberal politik och att man *de facto* accepterar USA:s kontroll över regionen och världen. De är således nyttiga bundsförvanter för Washington (och har USA någon bättre allierad än Brödraskapets vän, sauderna?), som nu är ute försöker bli garant för deras ”demokratiska trovärdighet”. Men USA kan inte erkänna att dess strategiska mål är att upprätta islamiska regimer i regionen. Man behöver fortsätta låtsas ”vara rädd för detta”. Därigenom kan man rättfärdiga sitt ”permanenta krig mot terrorismen”, som i själva verket har helt andra motiv: militär kontroll över hela jorden för att garantera att triaden USA-Europa-Japan har ensamrätt till dess tillgångar. En annan fördel med detta dubbelspel är att det blir möjligt för triaden att mobilisera ”islamofobin” inom folkopinionen. Det är ju känt att Europa inte har någon egen strategi i regionen utan nöjer sig med att hela tiden rätta sig efter vad Washington beslutar. Mer än någonsin är det nödvändigt att klart framhålla USA:s dubbelspel, som ganska effektivt lyckats manipulera och lura

folkopinionen. USA (med Europa i släptåg) fruktar mer än något annat ett verkligt demokratiskt Egypten, som med säkerhet skulle vända ryggen till sina förbindelser med ekonomisk liberalism och med USA:s och Natos aggressiva strategi. USA kommer att göra allt som står i dess makt för att förhindra ett demokratiskt Egypten och i det syftet kommer man att ge sitt fulla stöd (maskerat på ett hycklande sätt) till alternativet Muslimska brödraskapet, som ju visat sig bara utgöra en minoritet inom det egyptiska folkets kamp för verklig förändring.

Samarbetet mellan imperialistiska makter och politisk islam är givetvis varken något nytt eller begränsat till Egypten. Från bildandet 1927 till idag har Muslimska brödraskapet alltid varit en nyttig allierad till imperialismen och det reaktionära blocket lokalt. Det har alltid varit en ståndaktig fiende till demokratiska rörelser i Egypten. Och de mångmiljardärer som idag leder Brödraskapet är knappast några som kan tänkas gå över till den demokratiska sidan. I hela den muslimska världen utgör politisk islam helt klart en strategisk bundsförvant till USA och dess underlydande inom Nato. Washington utrustade och finansierade talibanerna, som kallades ”frihetskämpar”, i kriget mot den nationellt/folkliga regimen (som betecknades som ”kommunistisk”) i Afghanistan före, under och efter Sovjets intervention. När talibanerna stänger flickskolor som startats av ”kommunisterna” fanns det ”demokrater”, och till och med ”feminister”, redo att hävda att det var nödvändigt att ”respektera traditionerna”. I Egypten får Muslimska brödraskapet nu stöd av den traditionalistiska salafistiska tendensen, som också får generösa bidrag från Golfstaterna. Salafisterna (fanatiska wahhabiter, som inte tolererar någon annan tolkning av islam) döljer inte sin extremism och ligger bakom en systematisk mordkampanj mot kopterna. Det går knappast att tänka sig att sådana aktioner skulle kunna genomföras utan tyst medgivande (och ibland mer än så) från statsapparaten, särskilt domstolarna som ju till stor del överlämnats till Muslimska brödraskapet. Denna märkliga arbetsfördelning gör att Muslimska brödraskapet kan framställa sig som moderat, vilket Washington också låtsas tro på. Men våldsamma sammandrabbningar mellan islamistiska grupper är att vänta i Egypten. Detta beror på att islam i Egypten historiskt till stor del varit sufistisk och de sufistiska brödraskapen räknar nu 15 miljoner muslimer i landet. Sufismen är en öppen, tolerant form av islam – och betonar vikten av enskild tro snarare än ritualer (”det finns lika många vägar till Gud som det finns individer”, säger de). Statsmakten har alltid betraktat sufismen med stor misstänksamhet, även om man föredragit att använda både morot och piska i stället för att förklara öppet krig mot den. Golfstaternas wahhabism är sufismens motpol: den är ålderdomlig, rituell, konformistisk, uttalad fiende till alla andra tolkningar än en upprepning av dess egna utvalda texter, och fiende till varje form av kritiskt tänkande – som den ser som inget annat än Djävulen i full aktion. Wahhabismen anser sig ligga i krig med sufismen, som man försöker utplåna, och för detta räknar man med stöd från makthavarna. Dagens sufism däremot är sekulärt inriktad, rent av sekulär, och vill att religion och politisk ska skiljas (statsmakten och de religiösa myndigheterna inom Al Azhar). Sufisterna är allierade till den demokratiska rörelsen. Wahhabismen började införas i Egypten på 1920-talet av Rachid Reda och fullföljdes av Muslimska brödraskapet efter 1927. Men den fick verklig kraft först efter andra världskriget när oljeintäkterna i Golfstaterna, som fick stöd av USA mot vågen av folklig nationell befrielsekamp på 1960-talet, gav dem ökade ekonomiska resurser.

Översättning: *Björn Erik Rosin*